

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ
ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н.ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ
АСТАНА ҚАЛАСЫ ӘКІМДІГІНІҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ОРТАЛЫҒЫ

Әдебиеттанушы-ғалым, білікті ұстаз, әдіскер-оқытушы
Байтанасова Қарлығаш Медетқызының
60 жас мерейтойына арналған

«ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІНІҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖӘНЕ ӘДІСНАМАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ»

атты республикалық ғылыми-әдістемелік
семинар (дөңгелек үстел-диалог)

МАТЕРИАЛДАРЫ

Астана

11 ақпан 2026 жыл

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ЖОҒАРЫ БІЛІМ ЖӘНЕ ҒЫЛЫМ МИНИСТРЛІГІ
Л.Н ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ

Әдебиеттанушы-ғалым, білікті ұстаз, әдіскер-оқытушы
Байтанасова Қарлығаш Медетқызының 60 жас мерейтойына арналған
«ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІНІҢ ӘДІСТЕМЕЛІК ЖӘНЕ
ӘДІСНАМАЛЫҚ НЕГІЗДЕРІ»
атты республикалық ғылыми-әдістемелік семинар (дөңгелек үстел-диалог)
МАТЕРИАЛДАРЫ

МАТЕРИАЛЫ
республиканского научно-методического семинара (круглый стол-диалог)
«МЕТОДИЧЕСКИЕ И МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ
КАЗАХСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ»,
посвящённого 60-летнему юбилею литературоведа-учёного,
квалифицированного педагога, преподавателя-методиста
Байтанасовой Карлығаш Медетовны

PROCEEDINGS
of the Republican Scientific and Methodological Seminar (Roundtable Discussion–Dialogue)
“METHODICAL AND METHODOLOGICAL FOUNDATIONS OF
KAZAKH LITERATURE”
dedicated to the 60th anniversary of literary scientist, distinguished educator and
educational methodologist **Baitanasova Karlygash Medetovna**

ӘОЖ 821.512.122.0

ББК 83.3 (5Қаз)

Қ17

Жалпы редакциясын басқарған: ф.ғ.к. Бейсенбай А.Б.

Редакция алқасы: С.М. Дүйсенғазы, Ж.Ә. Аймұхамбет, С.Ш. Айтуғанова,
Г.С. Сағынадин, С.А. Сарсембаева.

«Қазақ әдебиетінің әдістемелік және әдіснамалық негіздері» атты әдебиеттанушы-ғалым, білікті ұстаз, әдіскер-оқытушы Байтанасова Қарлығаш Медетқызының 60 жас мерейтойына арналған республикалық ғылыми-әдістемелік семинар (дөңгелек үстел-диалог) материалдары. 11 ақпан 2026 ж./ Жалпы редакциясын басқарған: Бейсенбай А.Б.– Астана: Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ баспасы, 2026. – 223 бет.

ISBN 978-601-385-179-2

Жинаққа әдебиеттанушы-ғалым, білікті ұстаз, әдіскер-оқытушы Байтанасова Қарлығаш Медетқызының 60 жас мерейтойына арналған «Қазақ әдебиетінің әдістемелік және әдіснамалық негіздері» атты республикалық ғылыми-әдістемелік семинар (дөңгелек үстел-диалог) материалдары енгізілді.

Жинақ жоғары оқу орнының профессорлық-оқытушылық құрамына, орта білім беру ұйымдарының мұғалімдеріне, докторанттар мен магистранттарға және студенттерге арналған.

ISBN 978-601-385-179-2

ӘОЖ 821.512.122.0

ББК 83.3 (5Қаз)

МАЗМҰНЫ

<i>Құттықтаулар</i>	5
---------------------------	---

ӘДЕБИЕТТАНУ САРБАЗЫ, ӘДІСТЕМЕ ШЕБЕРІ

<i>Тұрысбек Р.С.</i> Ұстаз-ғалым Қ.Байтанасова зерттеулеріндегі С.Мұқанов мұрасы.....	14
<i>Аймұхамбет Ж.Ә.</i> Қарлығаш Байтанасова – ғалым, ұстаз.....	21
<i>Оразбек М.С.</i> Зерделі зерттеуші.....	23
<i>Айтуғанова С.Ш.</i> Ғалым. Әдіскер.Ұстаз.....	28
<i>Ахметова Ж.Қ.</i> Шәкірт жүрегіне жол тапқан ұстаз.....	32
<i>Сағынадин Г.С.</i> Фольклоризм феномені және Қ.Байтанасова зерттеуіндегі фольклорлық дәстүр туралы.....	33
<i>Сердалина С.Қ.</i> Әдіскер-ғалым Қ. Байтанасованың зерттеулеріндегі әдебиетті жоғары мектепте оқытудың кейбір мәселелері.....	37
<i>Алимбаев А.Е.</i> Зерделі ғалымның әдебиеттегі әлемі.....	40
<i>Аманғазықызы М.</i> Жаңа сипатты зерттеу.....	42
<i>Бәшіров Н.Қ.</i> Сөзге адалдық, ғылымға жауапкершілік.....	45
<i>Қасен А.Т.</i> Ғылымға қызмет еткен ұстаз.....	47

ҚАЗАҚ ТІЛІ МЕН ӘДЕБИЕТІН ОҚЫТУ: ІЗДЕНІС ПЕН ЖАҢАШЫЛДЫҚ

<i>Жұмагұл С.Б.</i> Тоталитарлық жүйе қысымында қазақ әдебиетін оқытудағы кейбір түйткілдер хақында.....	50
<i>Қасенов С.Т., Мукашева М.К.</i> Қ.Бітібаеваның әдістемесі негізінде жазылым дағдысын дамытудың жолдары.....	54
<i>Қапантайқызы Ш.</i> Әдебиетші ұстаз Қ.Бітібаева еңбектерінің құндылық бағдары.....	58
<i>Шапауов Ә. Қ., Қадыров Ж.Т., Есбатырова Ж.З.</i> Қазақ әдебиетін оқытуда әдеби талдау дағдыларын қалыптастыру.....	67
<i>Қылышбаева К.А.</i> Қазақ тілін меңгертудегі көркем шығарманың рөлі.....	72
<i>Шоқай М.Т.</i> Жаңғыртылған Блум таксономиясы: прозалық туындыны оқыту мен талдаудың тиімді жолдары.....	78
<i>Жорашова А.М.</i> Көркем мәтіндегі автор категориясын оқытудың тиімді жолдары (үлгілік оқу бағдарламасы негізінде).....	84
<i>Ғалымжанова З.Т.</i> Жоғары оқу орындарында Ш.Мұртазаның «Ай мен Айша» мемуарлық романын оқыту әдістері.....	93
<i>Ильясова Г.Ж.</i> Қазақ әдебиетін оқытуда мақал-мәтелдер арқылы кейіпкер мінезін интерпретациялау.....	98
<i>Алыбаева А.У.</i> Читательская грамотность – базовый компонент функциональной грамотности.....	103
<i>Атекеева А.Е.</i> Әдебиеттік оқу пәнін оқыту әдістері.....	107
<i>Аяпбергенова К.С.</i> Развитие педагогической науки: традиции и перспективы.....	111

<i>Байдаулетова З.М.</i> Жасанды интеллект заманындағы қазақ әдебиетін оқыту әдістемесі.....	117
<i>Ермаганбетова А.Ж.</i> Сюжеттік мәтіндерді оқытуда Storytelling: әлеуметтік жобаларды интеграциялау тәжірибесі.....	120
<i>Жумагулова Ж.Д.</i> Жаһандану жағдайында қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімдерінің кәсіби күзіреттілік моделін қалыптастыруда Қ.Бітібаеваның педагогикалық мұрасының маңыздылығы.....	125
<i>Кабдулова А.Т.</i> Қазақ әдебиетінің әдістемелік және әдіснамалық негіздері.....	128
<i>Серикова Ш.Ж.</i> Қазақ әдебиетінің әдістемесі.....	132
<i>Утибаева М.Б.</i> Қазақ тілі мен әдебиетін оқыту үдерісін жаңғыртудағы жасанды интеллект технологияларының рөлі.....	134
<i>Ибрагимова Г.П.</i> Көркем шығармадағы сөздердің тілтанымдық мәнін оқыту (М. Дулатовтың «Бақытсыз Жамал» романы бойынша).....	138
<i>Карагожина М.М.</i> Қазақ әдебиетін оқытудың әдістемелік және әдіснамалық негіздері.....	140
<i>Мырзахметова Ж.Д.</i> Қазақ әдебиетін оқытудың әдістемелік негіздері.....	143
<i>Нұрмахан А. Ә.</i> Әдебиетті оқыту әдіснамасы: проблемалық жағдаяттарды қолдану.....	145
<i>Сенбиева Н.К.</i> Қазақ әдебиеті сабақтарында ұлттық құндылықтарға бағдарлай оқыту жолдары.....	152
<i>Шагирова Д.Р.</i> Әдебиет пәнін оқытудағы жасанды интеллекттің педагогикалық мүмкіндіктері.....	157
<i>Мұса А.С.</i> Креативті жазылымдағы әдіс-тәсілдер.....	160

ҒЫЛЫМИ-ЗЕРТТЕУ КЕҢІСТІГІНДЕГІ ФИЛОЛОГИЯ

<i>Негимов С.Н.</i> Қазақ тілінің өзін білуші жоқ, мәнісін білуші де жоқ.....	167
<i>Мукажанова Л.Г.</i> Культурологические связи русской и казахско поэзии: переводческие аспекты.....	178
<i>Кемеңгер Қ.Р.</i> «Алаш» сөзі: ментальдық-рәміздік негізі.....	189
<i>Бактығалиева Э.С.</i> «Құлагер» поэмасы және ұлттық код: тарихи тұлға Ақан серінің визуалды-нарративтік бейнесі.....	194
<i>Құлишар Б.М.</i> Балалар әдебиетіндегі күлкі поэтикасы: мазақтама мен мөлтек мысалдың тәрбиелік қызметі.....	198
<i>Бағзат Е.</i> Жүсіпбек Аймауытұлы әңгімелеріндегі баяндау жүйесі мен көркемдік кеңістік.....	203
<i>Әбдірасұл Ж.Т.</i> Абай поэзиясындағы «адам» ұғымының берілу сипаты..	208
<i>Сыдық З.С.</i> Қазақ және моңғол демонологиясының ортақ қабаты және діни трансформациясы.....	213
<i>Әлімбаев А.Е.</i> Мұхтар Әуезов шығармаларындағы әділет пен адалдық идеялары.....	219
<i>Аренова Ж.</i> Фариза - ұлт поэзиясының жыршысы.....	222

Аймұхамбет Жанат Әскербекқызы
филология ғылымдарының докторы, профессор
Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті

ҚАРЛЫҒАШ БАЙТАНАСОВА – ҒАЛЫМ, ҰСТАЗ

Әдебиетті оқу да оқыту да екінің біріне бұйыра бермейді. Әдебиеттің сыры мен сипатын тек нағыз әдебиетшілер ғана түсіне алады. Филология ғылымының бір саласы ретінде ғылыми зерттеу әдіснамасында және білім беру әдістемесінде әдебиетпен қарым-қатынас аңғарымпаздықты, білгірлік пен біліктілікті, терең білімді, осылардың бәрін бір арнада тоғыстыратын шеберлікті және үлкен жауапкершілікті қажет ететіні белгілі.

Сөзімізді әдебиет айналасында бастауымыздың үлкен себебі бар. Ол себеп – әдіснамалық-әдістемелік кеңістіктегі әдебиетке адал қызмет етіп жүрген білікті зерттеуші, білгір ғалым, тағлымды оқытушы Қарлығаш Медетқызы Байтанасованың ғалымдық, ұстаздық болмысын тану әрі таныту. Жоғарыда айтқанымыз дәл осы Қарлығаштың ғалымдық әрі ұстаздық болмысына тән сипат.

Біздің Қарлығашпен таныстығымыз 1999 басталды. Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия университетінің талапшыл, білікті оқытушысы көрген сәттен өзіне деген ерекше құрметті, сыйластықты қалыптастырды десем болады. Әр сөзі шегедей, нық, нақты, ішкі мәдениеті жоғары оқытушының өзіндік көзқарасы мен маман ретіндегі ұстанымы құрметтеуге боларлық қасиет еді. Алматыдағы Абай атындағы ұлттық педагогикалық институтта оқып, озық әдіснама мен әдістемені меңгерген маман ретінде оқшауланып тұратыны бар. Қарлығаштың әдебиет маманы ретіндегі осы қалпын онымен бірге істеген ширек ғасырда барынша танып, мойындадық.

Қ.Байтанасованың ғылым жолындағы ізденісі фольклор мен әдебиет байланысын зерделеуден басталды. «Сәбит Мұқанов шығармаларындағы фольклорлық дәстүр» тақырыбындағы кандидаттық диссертациясы осы бағыттағы ізденісінің бір көрінісі десе болады. Тек бұл аяда қалып қоймай әдеби процеске сергек қарап, әдебиеттанудың жаңа парадигмаларын жіті қадағалаған ол ұлттық және шетел әдеби зерттеулеріндегі озық ізденістерді, жанашыл көзқарастарды аналитикалық тұрғыда зерделей білді. Әдеби-теориялық тұжырымдарды мәтіндік талдаулармен шебер ұштастырып, әдеби прцестегі бағыт-бағдарларды талдауда Қ.Байтанасованың өзіндік қолтаңбасы айтқын көрінді. Жекелеген мақалаларын айтпағанда «Эмиграция әдебиетіндегі идеялық-көркемдік сабақтастық», «Көркем мәтін және мекеншақ сипаты», «Ғылым кеңістігі және әдебиеттану» монографияларындағы жүйелі талдаулардан туындаған тұщымды қорытындылар қазіргі әдебиеттануымыз үшін маңызды болды.

Қ.Байтанасова эмиграциялық әдебиетке назар аударғанда халық басынан кешкен аласапыран заманның көркемдік танымда қалай көрінгеніне жекелеген туындылар арқылы көз жіберсе, жалпы қазақ топырағынан тыс жерде

туындаған әдебиеттің тақырып арнасы мен поэтикасын салыстырмалы-типологиялық, тарихи-типологиялық әдістер арнасында саралап көрсетуге, сол негізде салмақты тұжырымдар жасауға ұмтылады. Оның талдауларында мәтін ең басты маңызды нысан ретінде көрінеді. Структуралистік мектеп туындатқан мәтін ұғымын шығарма ұғымымен байланысты алғанымен, мәтіннің өзіндік табиғаты, оны талдаудың ерекше қағидағары бар екенін алға тартады. Көркем кеңістіктегі мекеншақ (хронотоп) туралы өзіндік тұжырымдарын көркем мәтін шеңберінде жүйелеу – оның зерттеуіндегі басты ерекшелік. Мәтін мен шығарма арасындағы байланысты тереңірек тұжырымдарға сүйене отырып зерделегенде ғалым әдебиеттану ғылымындағы әдіснамалық негіздерді жетік меңгергенін және терең түсінгенін танытады. Ғылым кеңістігіндегі әдебиеттануды қазіргі зерттеулерге шолу жасай отырып, саралап жүйелеуі де Қ.Байтанасованың тыңғылықты ізденісі мен терең білімінің үйлесімінен туындаған.

Біз Қ.Байтанасованың ғылыми еңбектеріндегі ізденістер мен тұжырымдарға назар аударғанда үздіксіз еңбектенген ғалымның тынымсыз еңбегіне куә боламыз.

Қ.Байтанасова – ғылым жолындағы ізденісін оқу процесімен сабақтастырып, ғылыми-педагогикалық салада ұзақ жыл бойы еңбек етіп келе жатқан әдіскер ұстаз. Ол – ғылыми ізденісін әдіскерлік шеберлікпен үйлестіре білген әдебиетті маман. Әдебиеттанудың әліппесінен бастап теориялық-әдіснамалық негіздерін білім алушыларға танытуда дәріс оқу, семинар, практикалық сабақтарда берілген білім мазмұнын саралау өз алдына бір үлкен еңбек болса, сол оқу процесіне қажетті оқулықтармен, оқу құралдармен қамтамасыз етуде де атқарылар шаруа оңай емес. Осы тұрғыдан келгенде Қ.Байтанасованың тағы бір салмақты ізденістерінің нәтижесін дайындаған оқу-әдістемелік құралдарынан көреміз.

Қ.Байтанасова «С.Мұқанов және фольклорлық дәстүр мәселесі», «XVIII ғасырдағы жыраулар поэзиясы», «Қазақ әдебиетін оқыту әдістемесі» (профессор С.Айтуғановамен бірге, оқулық ҚР Білім және ғылым министрлігі техникалық және кәсіптік білім беру ұйымдарына ұсынған), «Орыс қаламгерлері шығармаларының эмигранттық кезеңі», «XIX ғасырдағы қазақ әдебиеті» (профессор Ж.Аймұхамбетпен бірге), «Фольклортанудың теориялық негізі», «Әдебиетті жоғары мектепте оқыту әдістемесі», «Әдеби шығармашылық және мәтін талдау негіздері» (қауымдастырылған профессор Л.Дәуренбековамен бірге, оқу құралы РОӘК ОӘБ мәжілісінің шешімімен «Тілдер және әдебиет» мамандарды даярлау бағыты бойынша жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарына пайдалануға ұсынылған), «Фольклортанудың тарихы мен теориясы» (қауымдастырылған профессор Г.Сағынадинмен бірге), докторантура білім беру бағдарламасына арналған «Структуралық әдебиеттану және мәтін талдау» (профессорлар Ж.Аймұхамбет, С.Айтуғановалармен бірге, РОӘК ОӘБ мәжілісінің шешімімен «Тілдер және әдебиет» мамандарды даярлау бағыты бойынша жоғары және жоғары оқу орнынан кейінгі білім беру ұйымдарына пайдалануға ұсынылған) сияқты бірнеше оқулықтың және оқу құралдарының авторы.

Қ.Байтанасова университеттегі, республиканың жоғары оқу орындарында өтетін ғылыми конференцияларға, сондай-ақ ғылыми жобалар конкурсына студенттер мен магистранттарды дайындап, олардың ғылыми бағыттағы ізденістеріне жетекшілік жасауда жүйелі түрде еңбек етіп келе жатқан ұстаз. Оның студент шәкірттері ҚР Жоғары оқу орындары студенттерінің ғылыми-зерттеу жұмыстары байқауында жүлделі орындарды иеленген.

Қ.Байтанасова ғылыми-педагогикалық салада өзін білімі терең, білігі мықты, жауапкершілігі зор ғалым әрі ұстаз ретінде танытқан жан. 2018 жылы «ЖОО үздік оқытушысы» грантының иегері атануы да осы көп жылғы адал еңбегінің жемісі.

Қарлығаш Байтанасова – әдебиеттану ғылымында өзіндік қолтаңбасы бар ізденімпаз ғалым, әдебиетті оқытуда озық әдістеме мен жаңашыл технологияны меңгерген білікті ұстаз ретінде қанша буын филолог мамандарды даярлауға зор үлесін қосуда. Ол – бір сөзбен айтқанда әдебиетке ғылыми жағынан да әдістемелік тұрғыдан да, ұстаздық тағлымды үлгісімен де еңбегін сіңірген зор құрметке, ерекше ілтипатқа лайық ғалым, әдіскер, ұстаз.

Оразбек Мақпал Социалқызы

филология ғылымдарының докторы, қауымдастырылған профессор
Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Астана, Қазақстан

ЗЕРДЕЛІ ЗЕРТТЕУШІ

(Ғалым Қарлығаш Байтанасованың зерттеулері жайлы бірер сөз)

Академик Зәки Ахметов досы Зейнолла Қабдоловтың шығармашылығы туралы мақаласында ғалымның күш-қуатын, үлкен адамгершілік-парасатын жоғары бағалап, мынанадай сөздер арнаған еді: «Қанша кудым, жеттім десең де, әлі атқарылмаған істер алдағы аспаған асудай бой көрсетіп тұрады. Осындай ұзақ жолда шаршап-шалдықпай еңбек ету үшін жазушыға, ғалымға сарқылмас күш-қуат, жігер-қайратқа қоса дарқан дарын, зор шабытқа қоса үлкен адамгершілік, парасаттылық қажет» [1.327] деген болатын. Академиктің досына арнаған осы жалынды сөзін ғалым Қарлығаш Байтанасоваға да арнауға болады. Өйткені өмірін ғылым мен ұстаздыққа арнаған ғалымның бойында сарқылмас күш-қуат, жігер-қайратқа қоса дарқан дарын, зор шабытқа қоса үлкен адамгершілік, парасаттылық тән екенін оның замандастары, дос-жарандары мен әріптестері, шәкірттері барлығы біледі, бағалайды, құрметтейді. Ғалымның қаламынан туған әдебиеттану саласындағы зерттеулері мен оқу құралдары бірегей, салмақты, зерделі еңбектер. Атап айтатын болсақ: «Эмиграция әдебиеті: көркемдік даму мен сабақтастық. Монография» (Астана, 2013), «Әдебиеттануға кіріспе» (Оқу құралы) (Эверо, 2018), «Әдебиеттануға кіріспе пәнінің практикумы» (Астана, 2015), «Көркем мәтін және мекеншак сипаты. Монография» (Эверо, 2018), «Фольклортану теориясының негіздері» Монография (Эверо, 2018), «Қазақ әдебиетін оқыту әдістемесі» т.б. еңбектері